

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри _____

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 20 ____ р.

**СОЦІОСТАТЕННЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ АУДИТОРІЇ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

студентки ІV курсу групи СП-20
ступінь вищої освіти «бакалавр»
психолого-педагогічний факультет
спеціальності 231 «Соціальна робота»
Герун Олександр Олександрович

Керівник: асистент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи,
доктор філософії з освітніх,
педагогічних наук
Лисоконь Ілля Олександрович

Оцінка: Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Герун Олександра, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(дата)

(підпис)

Олександра Герун
(прізвище, ім'я)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОСТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ АУДИТОРІЇ	8
1.1. Терміносистема соціостатевого виховання	8
1.2. Сутність та структура соціостатевого виховання	11
1.3. Принципи соціостаттевого виховання молодіжної аудиторії	14
Висновки до першого розділу	17
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОСТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	19
2.1. Форми та методи соціостаттевого виховання молодіжної аудиторії	19
2.2. Особливості соціостаттевого виховання молодіжної аудиторії в сучасних умовах	28
Висновки до другого розділу	31
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРА – американська психологічна асоціація

UNFPA – фонд ООН у галузі народонаселення

ВІЛ – вірус імунодефіциту людини

ВООЗ – всесвітня організація охорони здоров'я

ІПСШ – інфекції, що передаються статевим шляхом

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЮНІСЕФ – дитячий фонд ООН

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі соціальна ситуація статевого виховання тільки починає набирати актуальності. Порівнюючи досвід цієї теми кількома роками раніше, можна було спостерігати меншу доступність інформації з приводу даної проблеми, не готовність багатьох педагогів відкрито обговорювати її з учнями, та бідну базу підходів та методів соціостатевого виховання молодого покоління. Усвідомивши важливість питання статевого виховання його почали активно досліджувати та впроваджувати у всьому світі та в Україні.

Актуальність вивчення та впровадження теми статевого виховання може витікати з значних цифр у статистиках щодо захворюваності на інфекції, що передаються статевим шляхом, незапланованої вагітності, ранньої сексуальної активності та ряд інших проблем. Щодо інфекцій, що передаються статевим шляхом за статистичними даними ВООЗ щодня у світі заражається 1 мільйон осіб [16], варто зазначити, що більшість із них протікають безсимптомно, також вони сприяють передаванню ВІЛ, зважаючи на це обсяг послуг з тестування на ВІЛ (ПТВ) за 2023 рік збільшився з 1 612 841 до 2 250 940 ($T_{np} + 39,6\%$) порівняно з 2022 роком, за рахунок швидких тестів (ШТ по країні $T_{np} + 86,3\%$) [15], що свідчить про стурбованість людей за своє здоров'я та обізнаність у важливості тестування.

Якщо узагальнити різноманітні статистичні показники та соціологічні опитування, то можемо стверджувати про постійне зниження середнього віку початку статевого життя. Так, нині початок статевого життя у хлопців починається у 14-15 років, а у дівчат – 15-16 років. За таких умов можемо стверджувати, що до досягнення 18-річного віку кожна 8 (восьма) молода людина має сексуальний досвід. Разом з тим, зниження віку початку статевого життя призводить до активного зростання кількості незапланованих вагітностей, зокрема понад 60% вагітностей у осіб до 18 років закінчуються абортom.

Нові дані Всесвітньої організації охорони здоров'я (надалі – ВООЗ) свідчать про те, що насильство щодо жінок залишається надзвичайно поширеним, навіть якщо брати до уваги статистичні дані жінок, які перебувають у стосунках. Також варто зазначити, що насилля починається тривожно рано 1 з 4 молодих жінок (віком від 15 до 24 років), які були у стосунках, уже зазнавали насильства з боку партнера [16]. Ця проблема також є вагомим фактором задля нехайності у поширенні обізнаності людей у темі статевого виховання не тільки з боку захисту від ПСШ та небажаної вагітності, а й з боку гідної та толерантної поведінки щодо свого сексуального партнера або людини іншої статі.

Вважаю, що вищевказані дані є вичерпними задля доказу про те, що тема мого дослідження у сфері соціостатевого виховання є доволі актуальною. Якщо у нашому суспільстві виросте рівень загальної обізнаності, зросте обсяг інформації щодо статевого виховання молоді, тоді у майбутньому мінімізується великий ризик захворюваності на хвороби що передаються статевим шляхом та ВІЛ, можливо знизяться показники небажаної вагітності. Якщо молоде покоління буде достатньо обізнане у сфері статевого виховання то рівень сексуального насилля може зменшуватись через розвиток поваги, емпатійності та толерантності, або через банальне інформування про ризики.

Мета дослідження полягає у теоретичному дослідженні аспектів соціостатевого виховання як засобу соціальної роботи з молоддю, та визначити практичні аспекти соціостатевого виховання, як виду організації виховної роботи молодіжного покоління.

Визначена мета дослідження зумовила наступні **завдання**:

1. Проаналізувати сутність та структуру сучасного соціостатевого виховання;
2. Визначити принципи та методи соціостатевого виховання;
3. Дослідити існуючі програми та методики соціостатевого виховання молоді;

4. Вивчити соціально-педагогічні та психолого-педагогічні особливості соціостатевого виховання молодого покоління.

Об'єкт дослідження. Соціостатеве виховання.

Предмет дослідження. Теоретичні аспекти соціостатевого виховання як засобу соціальної роботи з молоддю.

Методи дослідження: Для досягнення поставленої мети та визначених завдань у моєму дослідженні використано наступні методи:

1. теоретичні – інтерпретація, класифікація, аналіз, синтез, порівняння та узагальнення даних з наукової літератури; вивчення передового досвіду роботи науковців, вивчення літератури, узагальнення та систематизація наукових даних;

2. емпіричні – порівняння, аналіз документації, впровадження результатів наукових досліджень;

3. спеціально-наукові – статистичний та термінологічний аналіз.

Особистий внесок здобувача вищої освіти. Кваліфікаційна робота для здобуття освітнього рівня бакалавр за спеціальністю 231 Соціальна робота є одноосібно виконаною працею. Всі наукові результати одержані автором самостійно.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 36 сторінок, з них 26 сторінок основного тексту. Робота містить 3 рисунки та список використаних джерел, що складається з 33 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОСТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ АУДИТОРІЇ

1.1. Терміносистема соціостатевого виховання

Сучасне суспільство потребує формуванню нового типу особистості здатної до відповідальної та безпечної сексуальної поведінки, здатної побудувати здорові стосунки з партнером, а також розуміти цінність сім'ї та відповідального батьківства. Наразі існує низка проблем пов'язаних з відсутністю або недостатністю статевого виховання, що в свою чергу відображається у ранньому початку сексуального життя, сексуальне насильство, гендерна нерівність, великий відсоток захворюваності на хвороби, що передаються статевим шляхом тощо. Вирішення цих проблем неможливе без комплексного підходу до соціостатевого виховання молоді.

Дослідження та аналіз статевого виховання молоді потребує детального вивчення всіх аспектів цієї діяльності, наприклад таких як аналіз термінів. Тому для початку пропонуємо ознайомитись з основними термінами які стосуються нашого дослідження.

Для початку потрібно розглянути сутність самого поняття «виховання». За визначенням С. Гончаренко поняття «виховання» в Українському педагогічному словнику тлумачиться як «процес цілеспрямованого формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об'єктивних та суб'єктивних факторів» [5, с. 53]. Тобто, виховання розглядається як процес, що має на меті формування всебічно розвиненої особистості і включає в себе вплив на всі її аспекти.

Інший не менш важливий термін це «соціальне виховання». На думку Г. Селевко під соціальним вихованням слід розуміти заходи спрямовані на соціалізацію особистості, яка полягає в системній державній підтримці індивіда задля його адаптації та функціонування в соціумі. Водночас, П. Шептенко

вважає, що «під соціальним вихованням у його сучасному трактуванні розуміється створення умов і стимулювання розвитку людини, її соціального становлення з використанням усіх соціальних впливів» [10, с. 9].

Узагальнюючи, соціальне виховання - це частина процесу соціалізації, що контролюється суспільством. Воно спрямоване на допомогу та підтримку індивіда в його входженні в суспільство. Соціальне виховання - це постійний процес який триває все життя, у ньому задіяні різні соціальні інститути такі як: сім'я, освітні заклади, трудові колективи, молодіжні організації, культура, мистецтво, держава.

Базовий терміном дослідження є «статеве виховання». Нині дане поняття розглядається з декількох наукових позицій і галузей. Так, у широку сенсі статеве виховання розглядається як вплив суспільства на формування індивіда через психосексуальні засоби [7]. Однак, такий підхід до визначення дефініції на нашу думку є дуже опосередкованим і не розривається в повній мірі. У педагогічній науковій думці поняття статевого виховання розглядається як «процес систематичного, свідомо планованого і здійснюваного, орієнтованого на певний кінцевий результат, спрямованого впливу на психічний і фізичний розвиток хлопчика і дівчинки для оптимізації їх особистісного розвитку та діяльності в усіх пов'язаних з відносинами статей сферах життя» [7, с. 7].

Узагальнюючи підходи до трактування поняття статевого виховання нам подобається розкриття цієї дефініції як «система медико-педагогічних заходів з виховання у батьків, дітей, підлітків і молоді правильного ставлення до питань статі» [13]. Отже, статеве виховання - це цілеспрямований процес, який планується та реалізується з метою оптимізації особистісного розвитку людини у сфері статевих стосунків.

Розглянемо термін «сексуальна ідентичність». За даними Американської психологічної асоціації (анг. – APA) сексуальна ідентичність – це внутрішнє відчуття себе як чоловіка, жінки, або ні того, ні іншого, або того й іншого. За Гьотом М. і Коном Р., сексуальна ідентичність – це ідентичність, яку людина

розвиває на основі своєї сексуальної орієнтації. На розвиток ідентичності впливає індивідуальна, соціальна та культурна ситуація, а також інші аспекти [31]. Тобто сексуальна ідентичність - це глибинне відчуття себе як особистості, що описує, до кого людина відчуває емоційний, романтичний та/або сексуальний потяг. Це складне поняття, яке не завжди збігається з біологічною статтю людини.

Дізнаємося, що означає термін «статеві захворювання». У словнику української мови зазначено, що статеві захворювання – це інфекції які передаються переважно статевим шляхом. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) трактує цей термін як «інфекції, які передаються від однієї людини до іншої при статевому контакті».

Важливо розглянути роль «уявлення» у сфері соціостатевого виховання молоді. В Українському педагогічному словнику під уявленням запропоновано розуміти образ раніше вивчених (досліджених) предметів, явищ та процесів, що відтворюється на чуттєво-наочному рівні людини [5, с. 342]. Тобто, уявлення відтворюються на чуттєво-наочному рівні в мозку людини та в основному складають досвід.

Тотожним із терміном уявлення є «уява». Уява – це відтворення у психіці людини предметів та явищ, які вона сприймала коли-небудь раніше, а також створення нових образів предметів та явищ, котрих раніше вона ніколи не сприймала [2, с. 406].

Поняття «гендерне уявлення», ще один термін який варто розглянути. За визначенням ВООЗ гендерне уявлення- це соціальне уявлення про те, що значить бути чоловіком або жінкою. Гендерне уявлення схоже на гендерні стереотипи , тобто це узагальнене уявлення про те, як повинні поводитися, думати, відчувати та виглядати люди, залежно від їхньої статі. Ці стереотипи часто не відповідають дійсності та можуть бути шкідливими.

Аналіз основних термінів досліджуваного феномену дозволяють його візуалізувати терміносистему (Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Терміносистема соціостатевого виховання

Джерело: розроблено автором.

1.2. Сутність та структура соціостатевого виховання

Розглянувши основні терміни у сфері соціостатевого виховання, варто перейти до аспектів цього виховання. В свою чергу соціостатеве виховання – це цілеспрямований процес формування у дітей та молоді знань, умінь і навичок, необхідних для кращого розуміння своєї сексуальної ідентичності у сучасному суспільстві, у вихованні здорової поваги до себе та оточуючих. Соціостатеве виховання навчить молодь правильним уявленням про здорові та безпечні стосунки. Навчить відповідальній сексуальній поведінці також може попередити гендерно зумовлене насилля та дискримінацію.

Варто зазначити, що у сфері соціостатевого виховання молодого покоління потрібно звертати увагу на вікові особливості виховної аудиторії, тому, що на різних вікових етапах особистості з’являються певні уявлення та усвідомлення себе, свого тіла та оточуючих. Пропонуємо розглянути концепцію сексуальності на різних етапах розвитку людини.

Більшість дітей у віці від 3 до 5 років діти цікавляться питанням своєї появи на світ, тому потрібно навіть з такого раннього віку починати говорити про речі так якими вони є насправді. Ці запитання природні й пов'язані із пізнанням навколишнього світу. Немає потреби вигадувати та розповідати історії про капусту чи лелеку. Необхідно говорити правду доступною для дитини мовою та лаконічного характеру: впродовж дев'яти місяців дитина знаходилась у мами в животі, а потім народилася. Як правило, інформації такого обсягу на певному етапі дитині буде абсолютно достатньо [4].

У віці 9-10 років потрібно починати розповідати дівчатам про менструацію, а хлопцям про полюцію. Діти повинні зрозуміти, що всі явища є абсолютно природними та нормальними, діти повинні сприйняти себе та не цуратися свого тіла та його особливостей.

У підлітковому віці варто роз'яснювати про сексуальне виховання чітко та конкретно. Підліткам потрібно детально пояснювати про засоби контрацепції, та наслідки які можуть статися якщо ними нехтувати. Потрібно наголошувати на інфекціях, що передаються статевим шляхом та ранній вагітності. Педагогу який буде розповідати про статеве виховання підлітковій аудиторії слід ретельно наголошувати про ранніх статевих зв'язків.

Молодіжній аудиторії краще наголошувати на важливості засобів контрацепції, адже варто не забувати про відсоток людей які мають ІПСШ. Також варто ретельно наголошувати про толерантність один до одного та про повагу та гідне ставлення до свого сексуального партнера, аби запобігти сексуальному насиллю.

Виходячи з вікових особливостей можна описати детально, що входить у структуру соціостатевого виховання. Для початку потрібно наголосити на тому, що соціостатеве виховання має комплексний підхід, а саме включає в себе не тільки знання з біології, а включає в себе сукупність педагогічних, соціальних та психологічних аспектів.

Структуру соціостатевого виховання можна зобразити циклічно (Рис. 1.2).

Рис. 1.2. Циклічна структура соціостатевого виховання

Джерело: складено автором

Зупинімось детальніше на описі визначеної структури соціостатевого виховання молоді в сучасних умовах:

1. Інформування про анатомію та фізіологію (доступ до точної та віково-відповідної інформації про своє тіло, про те, як воно працює, і про те, як воно змінюється з часом);

2. Формування навичок прийняття відповідальних рішень щодо своєї сексуальної поведінки (навчитися оцінювати ризики, робити свідомий вибір щодо своєї сексуальної поведінки);

3. Виховання поваги до себе та інших (розуміння понять інтимності та цінування своєї та чужої гідності, а також повага до різноманіття гендерної ідентичності та сексуальної орієнтацій);

4. Розвиток гендерної чутливості (усвідомлення гендерних ролей та аналіз стереотипів, які можуть бути шкідливими).

Важливо зазначити, що соціостатеве виховання не повинно мати

одноразовий характер, воно повинно тривати впродовж всього життя особистості. Потрібно не забувати, що суспільство не стоїть на місці воно постійно розвивається тим самим підходи до різних понять та сфер життя потребують постійного вивчення та вдосконалення вже наявних знань.

На нашу думку у закладах освіти України потрібно впровадити обов'язкові постійні уроки для різних вікових груп з соціостатевого виховання задля того, щоб знання та напрацювання в цій сфері могли постійно накопичуватись та вдосконалюватися, та задля того, щоб майбутнє молоде покоління мало більш досконалу базу знань у статевому вихованні, тим самим удосконалюючи відносини у сучасному українському суспільстві.

1.3. Принципи соціостатевого виховання молодіжної аудиторії

Молоді люди стикаються з низкою викликів, пов'язаних з гендерними питаннями. Існуючі системи соціостатевого виховання не завжди відповідають сучасним потребам і викликам. Недостатня системність і послідовність, неповне методичне забезпечення, недостатня підготовка вчителів та інших фахівців, недостатня увага до питань гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації - все це потребує суттєвого вдосконалення. У зв'язку з цим дослідження принципів соціальної та сексуальної освіти молоді набуває особливої актуальності. Розробка та впровадження науково обґрунтованих принципів зробить процес соціостатевого виховання більш ефективним та релевантним потребам молодіжної аудиторії, сприятиме створенню гендерно-чутливого та толерантного суспільства.

Проаналізувавши принципи Закону України «Про освіту», ми визначили основні їх групи, а саме [12]:

1. демократизм: забезпечення рівних умов здобуття освіти для всіх громадян України;
2. гуманізм: повага до особистості. виховання особистості в дусі поваги

до життя, прав і свобод людини;

3. любові до батьківщини, свого народу, української мови та української культури. формування в учнів національної свідомості, поваги до традицій, звичаїв і цінностей свого народу;

4. зв'язок з життям: зміст освіти має бути практичним і відповідати потребам суспільства та ринку праці. освітня діяльність має сприяти соціалізації, самореалізації та розвитку особистості;

5. безперервність: освіта повинна розглядатися як безперервний процес, що охоплює всі етапи життя;

6. доступність: забезпечення рівного доступу до освіти всім громадянам України незалежно від соціального походження, майнового стану, місця проживання, стану здоров'я, раси, національності, мови, політичних переконань, релігійних поглядів та інших особистих обставин. створення інклюзивного освітнього середовища [12].

Зважаючи на швидке зростання освіти та появу спеціалізованої групи соціальних працівників, аналіз визначення поняття «соціальна освіта» є важливим для дослідження. Соціальна освіта - це системи професійної підготовки фахівців у вищій школі, яка в процесі навчання дозволяє здобувачеві вищої освіти оволодіти необхідними компетентностями та здатністю вирішувати актуальні соціальні, психосоціальні та соціокультурні проблеми у процесі надання соціальних послуг особі під час кризових ситуацій або соціалізації в новому середовищі [32, с. 16].

Отже, розглянемо принципи соціальної освіти:

1. динамічність (соціальна освіта як наукова сфера перебуває на перехідному етапі, що знаходить своє відображення в різноманітних проявах. Наприклад, вивчення соціально-педагогічної регіоналістики та локальних потреб, кроссекторальні дослідження інститутів освіти, педагогіки, соціології, публічного управління й адміністрування і їх соціальної місії, поява нових професій в інших галузях і сферах життя, які покликані вирішувати соціальні питання окремої людини або групи людей, реалізація соціального замовлення

на професійну підготовку соціальних і соціально-педагогічних фахівців тощо) [8, с. 10];

2. інтеграція (інтеграції вітчизняної вищої школи України до Європейського простору вищої освіти перед різними інститутами та сферами постають актуальні проблеми та виклики, не виключенням є і соціальна освіта) [8, с. 10];

3. галузева приналежність (соціальна освіта має бути пов'язана з потребами суспільства та ринку праці).

У сучасному соціокультурному контексті освіта молоді набуває особливого значення, оскільки має на меті не лише передачу знань, а й розвиток глибшого розуміння соціальних та культурних аспектів. Ефективна освіта для соціалізації молоді повинна враховувати індивідуальні особливості, гендерні аспекти та адаптацію до швидко змінного середовища. Саме соціостатеве виховання молоді ґрунтується на розумінні та врахуванні соціокультурних аспектів, які впливають на розвиток і становлення особистості молодої людини.

Пропонуємо розглянути власні принципи соціостатевого виховання молодіжної аудиторії:

1. гендерна рівність (забезпечення рівних прав для представників різних статей, важливо підвищувати обізнаність молоді щодо рівності та боротися зі стереотипами);

2. достовірність інформації (надання інформації про основні аспекти пов'язані з інтимністю та сексуальність реалізовані за допомогою наукового принципу освіти і науки) [6];

3. індивідуалізація (врахування особистісних особливостей та потреб кожної окремої людини);

4. інформаційна кампанія (проведення інформаційних кампаній з питань соціостатевого виховання);

5. науково-методичне забезпечення (розробка та впровадження науково-методичного забезпечення соціостатевого виховання);

6. недискримінація (запобігання будь-яким формам дискримінації за ознакою статі, гендерної ідентичності чи сексуальної орієнтації);

7. підтримка сім'ї (співпраця з сім'ями та надання їм знань та навичок для виховання гендерно чутливих дітей);

8. сприяння громадянській активності (заохочення громадянської свідомості та участі, а також виховання відповідальності перед суспільством).

На нашу думку ці принципи взаємодіють та доповнюють один одного, сприяючи гармонійному процесу соціостатевого виховання, та формуванню гендерно толерантної та обізнаної особистості молодого покоління.

Висновки до першого розділу

За результатами здійсненого аналізу проблематики теоретичних основ соціостатевого виховання молодіжної аудиторії можна зробити висновок, що важливим питанням в соціостатевому вихованні є врахування індивідуальних та вікових особливостей молоді, а також загальнопсихологічні етапи розвитку уявлень про сексуальність людини.

Важливо зауважити, що структури соціостатевого виховання молоді складають 4 (чотири) основні елементи:

- виховання поваги до себе та інших;
- інформування про анатомію та фізіологію;
- розвиток гендерної чутливості;
- формування навичок прийняття відповідальних рішень щодо своєї сексуальної поведінки.

У межах дослідження також актуалізовано терміносистему соціостатевого виховання молоді, яка включає в себе різноманітні види та категорії виховання як педагогічного процесу, уявлення та сексуальність з психологічної сторони, а також окремі медичні категорії.

До основних принципів соціостатевого виховання в молоді, якими нині можна послуговуватися соціальним педагогам, молодіжним працівникам та фахівцям з соціальної роботи є:

- гендерна рівність;
- достовірність інформації;
- індивідуалізація;
- інформаційна кампанія;
- науково-методичне забезпечення;
- недискримінація;
- підтримка сім'ї;
- сприяння громадянській активності.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОСТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

2.1. Форми та методи соціостатевого виховання молодіжної аудиторії

Сьогодні проблема соціостатевого виховання набирає нових обрисів, адже з тотальною діджиталізацією сучасна дитина прагне дізнатися про усе і одразу. Це, звісно, має свої переваги. Але, на жаль, багато негативних наслідків це також має. Одним з таких, на наше переконання, є інформація відкритого доступу про статеve виховання.

Соціостатеве виховання молоді охоплює комплексний підхід до формування соціальних та статевих навичок, цінностей та уявлень серед молоді з метою створення здорового, відповідального та рівноправного суспільства. Ця стратегія включає різноманітні форми та методи, спрямовані на розвиток емоційного та соціального інтелекту, формування позитивної самооцінки та вміння будувати здорові міжособистісні стосунки.

Досягнення цілей соціально-статевого виховання вимагає оволодіння учнями основними аспектами цієї програми, що відображаються в освітній діяльності закладу освіти. Участь здобувачів освіти у різних видах діяльності є важливою для формування різнобічно розвиненої особистості, яка здатна ефективно вирішувати проблеми статі та міжособистісних відносин.

Положення про те, що сексуальна освіта, у тому числі соціостатеве виховання, сприяє перш за все підготовці молодих людей до життя взагалі, а також побудові належних міжособистісних відносин, позитивному розвитку особистості та її самовизначенню, відображено в матеріалах та документах провідних міжнародних конференцій з сексуальної освіти. Це також закріплено у Декларації про сексуальне здоров'я, опублікованій Всесвітньою асоціацією сексуального здоров'я у глобальному плані дій для розв'язання проблем статі.

Вирішення педагогічних завдань, спрямованих на соціостатеве виховання особистості як її внутрішньої властивості, яка поєднує знання, уміння, переконання, установки та практичні навички для дорослого життя, здійснюється за трьома основними напрямками: прямо під час занять у школі, у позакласній та позашкільній діяльності. Кожен із напрямів має свій арсенал засобів, форм, способів та прийомів для досягнення цілей соціостатевого виховання.

Ефективне досягнення головної мети такого виховання та глибоке освоєння матеріалу про соціальну стать та міжособистісні відносини в значній мірі залежать від того, як педагоги та молодь спільно організують свою діяльність. Вони встановлюють зв'язок між собою в рамках визначених правил і графіку, визначають, як співвідносяться індивідуальне та колективне навчання та виховання, а також рівень активності молоді в освітньому процесі.

У соціостатевому вихованні форми організації навчання та виховання в основному відповідають загальноприйнятим стандартам. Проте, через специфіку цієї сфери існує потреба у нових методах організації навчання та виховання, які відповідали б сучасним вимогам.

У школах багатьох країн Європейського Союзу, включаючи Україну, традиційно використовуються такі форми роботи:

- включення відповідних тем у навчальні програми різних предметів;
- факультативні заняття;
- заходи для батьків.

За останнє десятиріччя педагоги активно досліджують нові методи навчання та виховання, які б враховували міждисциплінарний характер соціостатевого виховання. Це обговорювалося на конференціях та призвело до виникнення нових підходів до навчання та виховання. Наприклад, педагоги (коучі, тьютори тощо) спільно працюють над комплексними проектами з молоддю, які охоплюють різні аспекти цієї теми.

Міжпредметні уроки/заняття також допомагають у формуванні цілісного уявлення про світ та доросле життя. Вони передбачають участь

принаймні двох вчителів з різних предметів, що сприяє обміну думками та перспективами на різні питання.

Міждисциплінарні методи організації занять включають участь принаймні двох вчителів або запрошених спеціалістів з різних галузей, які мають різні погляди на обговорювані питання. Це допомагає подолати усталені уявлення про взаємодію між вчителем і учнем, що часто визначаються в системі шкільної роботи.

Різноманітність поглядів на одну проблему дозволяє молоді порівнювати різні точки зору, вибирати свою позицію та розвивати критичне мислення. Зазвичай на міждисциплінарних заняттях існує прямий зв'язок між різними дисциплінами, що дозволяє розглядати питання з різних перспектив.

Міждисциплінарна робота ставить високі вимоги до готовності та здібностей педагогів співпрацювати та координувати виховні заходи у навчальному процесі. Це охоплює вибір організаційних форм, методів та засобів виховання, а також узгодження змісту тематики навчальних занять.

Міждисциплінарне соціостатеве виховання зазвичай відбувається в рамках існуючого навчального плану, може бути представлене у формі проекту протягом одного або декількох днів, а також проводиться у позаурочний час у консультаційних центрах або під час зустрічей молоді.

Дослідження вказують на те, що міждисциплінарні заняття в рамках навчально-виховного процесу є формою комунікації, де істина формується через діалог. Такий підхід викладання об'єднує змістовий, емоційний та когнітивний аспекти в пізнавальній діяльності молоді, за допомогою конструктивної взаємодії між молоддю та педагогом, а також між самими учнями. Це сприяє формуванню власної позиції, партнерському підходу та розв'язанню соціальних проблем. Міждисциплінарне соціостатеве виховання може охоплювати як одного вчителя і його учнів, так і вчителів та учнів з різних класів, і цей підхід стає все більш поширеним у країнах Євросоюзу.

Однією з типових проблем для більшості країн Євросоюзу є роздільне навчання хлопців і дівчат. Впровадження цієї форми навчання допомагає

зменшити нерівності за статевою ознакою, сприяє рівноправності і дозволяє здійснити взаємодію між статями у чутливих питаннях, що зменшує ризик дискримінації жінок у майбутньому сімейному житті.

Фахівці з Австрії підкреслюють, що школа є нейтральним місцем, де учні можуть зустрітися та створити умови для свого ідеального розвитку. Вони можуть спілкуватися з представниками протилежної статі, що сприяє комунікації та допомагає уникнути можливих конфліктів між статями. Однак, вчителі-практики з Австрії зауважують, що на заняттях зі соціостатевого виховання краще не розділяти учнів за статтю, але у деяких випадках це може бути необхідно, особливо в інтересах дівчат.

Наукові дослідження свідчать про те, що під час обговорення питань статевої приналежності виявляється, що хлопці активніше виявляють активність у своїй поведінці, але майже не беруть участь у дискусіях. Натомість, дівчата активно співпрацюють під час занять, проте дотримуються соціальних норм. Дослідження наукових праць у країнах Євросоюзу підтверджують доцільність роздільного навчання хлопців і дівчат для обговорення певних тем, таких як «Інтимна гігієна», «Сексуальне насилля» і інші, оскільки учні не завжди відчувають впевненість у обговоренні таких питань у присутності представників іншої статі.

Проблема роздільного навчання в класах є досить актуальною в країнах ЄС, особливо там, де навчаються діти з різних віросповідань та культурних колах, де неприпустима присутність осіб іншої статі під час обговорення питань сексуального характеру. На жаль, ця проблема ще не була повністю вирішена ні в досліджуваних країнах, ні в Україні, оскільки існують окремі аспекти, які потребують спеціального підходу: зміни в навчальному процесі, кваліфікованість вчителя, який готовий працювати з такими учнями для належного формування рис жіночості та чоловічості, навички адаптації до вимог суспільної моралі, усвідомлення моральних понять, таких як совість і сором, виховання відповідальності у сфері статі тощо.

У даний час питання роздільного навчання ще не вирішено повністю, тому говорять про часткове роздільне навчання, коли дівчат (хлопців) з різних класів об'єднують в один клас для вивчення певного предмету, що сприяє стабілізації міжстатевих відносин. При виборі форм роботи з соціостатевого виховання науковці рекомендують, передусім, враховувати специфіку соціостатевого виховання молоді, звертаючи увагу на особливості соціостатевого дозрівання хлопців і дівчат у підлітковому віці.

Крім того, різноманітність періоду соціостатевого дозрівання за інтенсивністю та характером психічних зрушень призводить до виникнення специфічних психологічних проблем, які необхідно враховувати у соціостатевому вихованні. В іншому випадку суб'єкт увійде у соціостатеве життя дорослого з різними сексуально-психологічними інфантилізмами, що можуть нашкодити, насамперед, інтимному життю і перешкоджати гармонізації соціостатевих стосунків у майбутньому.

При аналізі особливостей підліткового віку, вчені приходять до висновку, що саме ця категорія молоді потребує підтримки у визначенні основних життєвих орієнтирів і забезпеченні оптимального розвитку особистості через її соціостатеве виховання. Розглядаючи доцільність роздільного навчання і виховання, ми враховуємо, що, з одного боку, при вивченні певних тем необхідною є відсутність тиску іншої статі, а з іншого – хлопці й дівчата мають однакове право на знання про особливості розвитку людського організму і навчання співіснувати один з одним, що можливо лише при спільному навчанні осіб протилежних статей.

При дослідженні питання соціостатевого виховання молоді в Німеччині, вітчизняний дослідник Т. Паничок виявила причини труднощів, що виникають як у вчителів, так і в школярів у процесі соціостатевого виховання. Оскільки у багатьох школах, – зауважує дослідник, – соціостатеве виховання впроваджується пізно і, отже, чимало вчителів зіштовхуються з проблемою супротиву та нерозуміння школярів на початку його впровадження. Теоретично виокремлюють два джерела такої проблеми: з одного боку –

молодь, а з іншого – вчитель. Не завжди можна легко вирішити цю проблему, дуже часто виникає враження, що вона полягає у неузгодженості між молоддю та вчителем; неспроможність та провокуюча поведінка однієї сторони спричиняє провокативну поведінку та неспроможність іншої.

За словами Т. Крауса, проблема труднощів полягає, перш за все, у тому, що окремі молоді через своє особисте ставлення (негативний досвід у сім'ї або на вулиці) реагують неадекватно на тему сексуальності або на медіа та методи, які застосовуються на заняттях, а також через своє соціокультурне походження, навчання в багатонаціональних класах і в класах з молоддю різного походження.

Набуває популярності тенденція використання в шкільній практиці зі соціостатевого виховання в країнах Євросоюзу факультативних занять, які педагоги розглядають як ефективне доповнення до передбаченого шкільною програмою обсягу змісту соціостатевого виховання. Ці заняття враховують і забезпечують повну міру диференціації молоді за статтю, інтересами та власними бажаннями. Факультативи є одним із способів задоволення бажання школярів удосконалювати свої знання й уміння, формувати цінності та установки з питань статі та міжстатевих взаємин.

Перед школою стоїть завдання забезпечити можливість вибору молоддю одного із факультативних курсів, який обов'язковий для них. У більшості шкіл досліджуваних країн факультативні курси, в тому числі й зі соціостатевого виховання, передбачені переважно в середніх та старших класах середньої школи. Це пов'язано з тим, що старшокласники краще розуміються на проблемах статі, більше зацікавлені у набутті практичного досвіду у спілкуванні з особами іншої статі, що, відповідно, впливає на свідомий вибір факультативного курсу. Тим не менш, факультативні форми занять з проблем статі не виключені і на середньому етапі навчання в школі. Наприклад, в Україні та в ряді країн Східної Європи (Болгарія, Словенія, Хорватія) факультативні заняття передбачені, починаючи з 7-го класу, що надає можливість ще в підлітковому віці зробити молодому вибір щодо навчальної

діяльності, самовизначитись в проблематиці, яка значною мірою відповідає його інтересам та соціальним запитам.

Факультативні заняття зі соціостатевого виховання проводяться за спеціальними програмами, які відповідають програмам обов'язкових дисциплін, що забезпечує тісний зв'язок і наступність між ними. Організовані таким чином факультативні заняття сприяють підвищенню рівня соціостатевої вихованості та культури молоді, а врахування індивідуальних особливостей в деякій мірі активізує їхню діяльність та зацікавленість в її результативності.

Відзначається тенденція використання в шкільній практиці з соціостатевого виховання в країнах Євросоюзу факультативних занять, які визнаються педагогами як ефективне доповнення до передбаченого шкільною програмою обсягу змісту соціостатевого виховання, що враховують і забезпечують повною мірою диференціацію молоді за статями, інтересами та власними бажаннями. Факультативи є одним із способів задоволення бажання молоді удосконалювати свої знання й уміння, формувати цінності та установки з питань статі та міжстатевих взаємин.

У країнах Євросоюзу типовою є диференціація факультативів за такими групуваннями: міждисциплінарні й позапрограмані. Всі вони спрямовані на поглиблення й розширення науково-теоретичних знань молоді із проблем статі та міжстатевих взаємин. Кожний тип факультативного курсу виконує певні функції в навчально-виховному процесі.

Важливими серед різноманітних форм навчання є мультимедійні курси, які сприяють кращому засвоєнню молоддю знань соціостатевого характеру. У відеосюжетах розкривається життя молодих людей та їх взаємини, а також причини та наслідки ранніх соціостатевих стосунків, таких як рання вагітність та незріле батьківство. Цей проект допомагає вчителям за допомогою технічних засобів показати та пояснити всі небезпеки та проблеми, які можуть виникати у підлітковому віці при ранньому вступі у соціостатеві відносини.

З метою підвищення результативності процесу навчання та виховання, створення психологічного комфортного мікроклімату в школах багатьох країн

Євросоюзу використовується така форма організації навчальної та виховної роботи, як партнерство у навчанні та вихованні, за якої вчитель виконує поставлені перед класом або групою молоді завдання як один із рівноправних членів учнівського колективу. Важливо зауважити, що за будь-якої форми організації занять авторитет і престиж вчителя повинен залишатися високим.

Вирішення навчально-виховних завдань, пов'язаних із соціостатевим вихованням молоді, неможливе без використання відповідних дидактичних методів, які забезпечують якісний навчальний та виховний процес. Методи навчання та виховання є важливою складовою спільної діяльності вчителів і учнів, спрямованою на опанування знань, розвиток навичок і формування характеру.

Важливо підкреслити, що методи навчання та виховання пов'язані з цілями та змістом освіти і визначаються ними. Таким чином, результативність та якість навчання і виховання залежать від використання відповідних методів. Оскільки соціостатеве виховання становить важливу частину педагогічної практики, це положення залишається актуальним і для нього.

Крім того, в галузі педагогіки ще недостатньо досвіду щодо навчання і виховання молоді у сфері міжстатевих взаємин та ефективних методів реалізації змісту соціостатевого виховання. Тому аналіз зарубіжного досвіду допоможе вдосконалити методичне забезпечення навчально-виховного процесу в українських школах, дозволить виявити і застосувати способи взаємодії вчителя й учнів, спрямовані на підвищення ефективності соціостатевого виховання згідно з сучасними вимогами до освіти молоді.

У відношенні методів навчання і виховання у соціостатевому вихованні науковці розглядають їх як нероздільну систему, що спільно забезпечує прогресивний розвиток навчального процесу. На ранніх етапах соціостатевого виховання рекомендується акцентувати увагу на розвитку ціннісно-емоційної сфери за допомогою методів, таких як бесіда та гра, що найбільш доцільно сприяють формуванню ціннісних орієнтацій та навичок міжстатевого спілкування. Використання методів, що розглядають наукові аспекти статі на

різних рівнях, таких як розповідь, лекція та робота з текстом, сприяє усвідомленню проблем статевої відносин на теоретичному рівні.

Важливе місце у соціостатевому вихованні молоді країн Євросоюзу, а також у загальноосвітній підготовці, відводиться навчальному кіно, зокрема відеофільмам, які становлять значну частину дидактичного матеріалу. Використання цього засобу навчання допомагає передати молоді інформацію про актуальні проблеми статі та шляхи їх вирішення, розширює можливості викладання та виховання, та сприяє більш емоційному сприйняттю цих проблем.

Також важливим засобом забезпечення ефективності реалізації соціостатевого виховання виступають записуючі пристрої, зокрема CD та відеопродукція. Вони дозволяють використовувати різноманітні відеоматеріали та зручно інтегрувати їх у навчальний процес, що сприяє кращому засвоєнню та розумінню проблем взаємовідносин статей.

Обговорення актуальних питань та вправ, які виконуються в класі, зазвичай підтримуються відеопрезентацією. Відеозаписи щодо проблем статі можна використовувати в необхідній кількості, враховуючи потреби навчального процесу, і повертатися до будь-якого фрагменту або сюжету за потреби. Вони доступні для користування не лише на уроці, але й під час самостійної роботи учнів.

Педагоги зауважують, що при використанні відеоматеріалів важливо дотримуватися основних принципів, таких як: демонстрація правдивої інформації; відбір матеріалу, який відповідає віковим характеристикам учнів та не містить образливих або шокуючих епізодів, а також ненормативної лексики.

У соціостатевому вихованні молоді країн досліджуваного регіону все більше поширюється використання комп'ютерів. Цей сучасний технічний засіб навчання об'єднує найбільш економічні способи подання екранної інформації, відрізняється компактністю, оперативністю та великою достовірністю даних. Комп'ютер дозволяє ефективно опрацьовувати текстову

і графічну інформацію, працювати з базами даних та довідково-інформаційними системами, що забезпечує високу продуктивність навчального процесу.

Отже, у сучасному соціокультурному контексті технічні засоби навчання набувають все більшого значення у вихованні молоді в школах розглядаючись як ключовий інструмент для підвищення рівня статевої грамотності та культури міжстатевих відносин. Суттєвою вважається творчість педагогів у побудові занять, спрямованих на виклик емоційних відгуків учнів. Відкритість та мудрість вчителя у таких ситуаціях мають вирішальне значення [20, с. 89].

Ми також повністю погоджуємося із поглядами німецьких педагогів-дослідників щодо використання нових моделей, форм та методів виховання. Вони підкреслюють, що новаторські підходи не обов'язково мають бути абсолютно новими, але мають розвивати існуючий педагогічний досвід. Тому важливо креативно використовувати потенціал кожного з таких методів.

2.2. Особливості соціостаттевого виховання молодіжної аудиторії в сучасних умовах

Сучасні умови вимагають від нас ретельного розгляду особливостей соціостаттевого виховання молоді у нашому суспільстві. Соціальні та статеві аспекти виховання стають все більш актуальними в контексті змін, що відбуваються у суспільстві та культурі.

Однією з головних особливостей є необхідність адаптації підходів до виховання до сучасних реалій. Молодь сьогодні знаходиться під впливом різноманітних факторів, таких як швидкі зміни в технологіях, медіа, соціальних мережах та культурних цінностях. Тому важливо, щоб соціостаттєве виховання було адаптивним та орієнтованим на сучасну молодь.

Ще однією ключовою особливістю є важливість врахування різноманітності індивідуальних потреб та ідентичностей молоді. Сучасні

підходи до виховання повинні бути відкритими, інклюзивними та спрямованими на підтримку різноманітності у молодіжній аудиторії.

Також слід враховувати вплив гендерних стереотипів та соціокультурних норм на виховання молоді. Ефективне соціостатеве виховання має сприяти розбудові гендерної рівності, а також розвивати критичне мислення щодо статевих ролей та стереотипів [28].

Необхідно також звернути увагу на використання сучасних технологій у процесі соціостатевого виховання. Відкритий доступ до інформації через Інтернет та інші цифрові ресурси відкриває нові можливості для навчання та освіти щодо статевих питань.

Загалом, соціостатеве виховання молоді має бути гнучким, інклюзивним, орієнтованим на сучасні реалії та спрямованим на розвиток гармонійної, освіченої та емпатичної молоді.

Соціостатеве виховання молоді в сучасних умовах має ряд особливостей, які зумовлені:

1. Доступом до інформації:

- молодь має безперешкодний доступ до інформації про сексуальність з різних джерел, включаючи інтернет, соціальні мережі, телебачення;
- ця інформація не завжди достовірна й може мати негативний вплив на формування гендерної ідентичності, сексуальних установок та поведінки молоді;

2. Раннім початком статевого життя:

- вік початку статевого життя значно знизився;
- це обумовлює необхідність раннього й комплексного соціостатевого виховання, яке б давало молоді знання та навички для прийняття відповідальних рішень щодо сексуальної поведінки.

3. Різноманітням гендерних ідентичностей:

- у сучасному світі існує широкий спектр гендерних ідентичностей, окрім традиційних уявлень про чоловіків і жінок;

– соціостатеве виховання має поважати гендерну різноманітність і формувати у молоді толерантне ставлення до людей з різними гендерними ідентичностями.

4. Розвитком інформаційно-комунікаційних технологій:

– технології використовуються для поширення інформації про сексуальність, спілкування з партнерами, знайомств;

– важливо вчити молодь безпечно й відповідально використовувати технології, а також критично ставитися до інформації, що отримується з онлайн-джерел.

5. Зростанням ризиків сексуального насильства:

– молодь стикається з ризиками сексуального насильства, як онлайн, так і офлайн;

– соціостатеве виховання має давати молоді знання про сексуальне насильство, а також навички самозахисту.

З огляду на ці особливості, соціостатеве виховання молоді в сучасних умовах має бути [22]:

– комплексним: охоплювати всі аспекти сексуальності, включаючи фізіологію, психологію, етику, культуру, безпеку.

– достовірним: ґрунтуватися на наукових даних і світовому досвіді.

– інтерактивним: використовувати різні форми та методи роботи, щоб зацікавити молодь і зробити процес навчання максимально ефективним.

– інклюзивним: поважати гендерну різноманітність і формувати у молоді толерантне ставлення до людей з різними гендерними ідентичностями.

– спрямованим на розвиток критичного мислення: вчити молодь критично ставитися до інформації, що отримується з різних джерел, і приймати відповідальні рішення щодо свого сексуального життя [22].

Окреслені особливості візуалізуємо (Рис. 2.1) для кращого сприйняття.

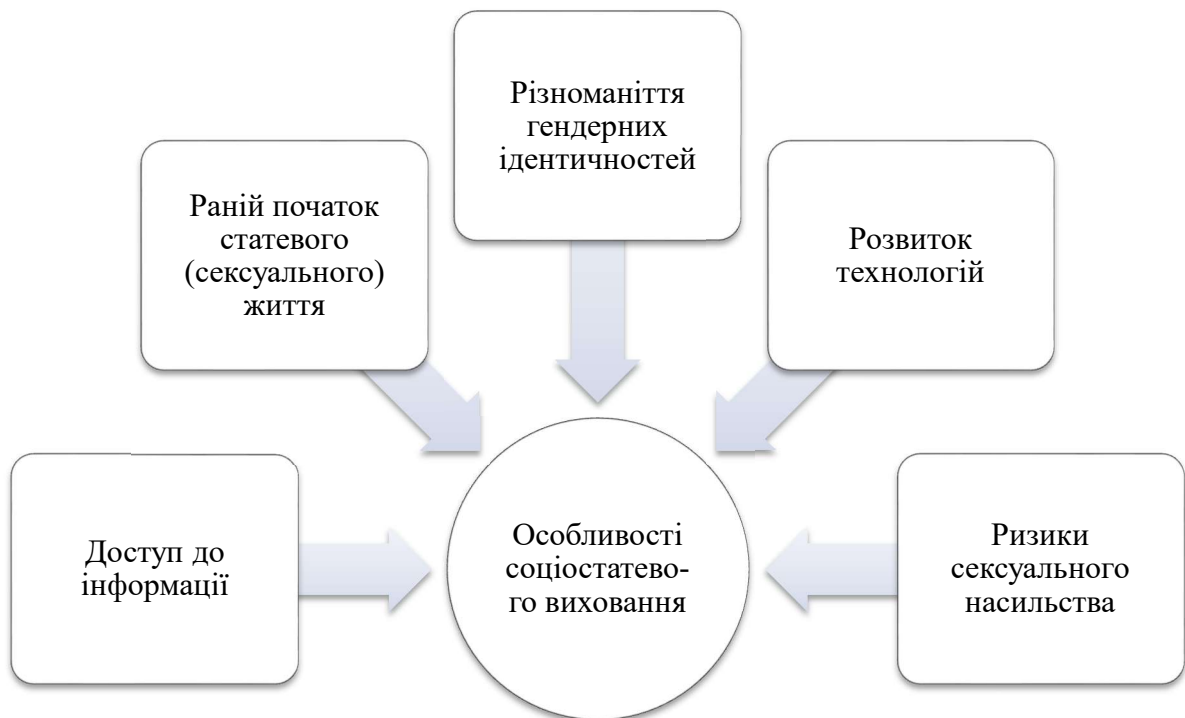

Рис. 2.1. Особливості соціостатевого виховання молоді в сучасних умовах

Джерело: складено автором.

Висновки до другого розділу

Можемо узагальнити, що соціостатеве виховання – це важливий компонент особистісного розвитку молоді. Завдяки правильному підходу до цієї теми молодь може отримати знання та навички, необхідні для формування здорових стосунків, прийняття відповідальних рішень та ведення здорового способу життя.

Сьогодні існує ряд особливостей, які визначають специфіку соціостатевого виховання:

- доступом до інформації;
- зростанням ризиків сексуального насильства;
- раннім початком статевого життя;
- різноманіттям гендерних ідентичностей;

- розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

У відношенні методів навчання і виховання у соціостатевому вихованні науковці розглядають їх як нероздільну систему, що спільно забезпечує прогресивний розвиток навчального процесу. На ранніх етапах соціостатевого виховання рекомендується акцентувати увагу на розвитку ціннісно-емоційної сфери за допомогою методів, таких як бесіда та гра, що найбільш доцільно сприяють формуванню ціннісних орієнтацій та навичок міжстатєвого спілкування. Використання методів, що розглядають наукові аспекти статі на різних рівнях, таких як розповідь, лекція та робота з текстом, сприяє усвідомленню проблем статєвих відносин на теоретичному рівні.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи терміносистему соціостатевого виховання, було встановлено, що вона включає широкий спектр понять, що охоплюють соціальні та статеві аспекти виховання молоді. Дослідження сутності та структури соціостатевого виховання дозволило розкрити його основні складові та принципи, які лежать в його основі.

Зроблено висновок про те, що соціостатеве виховання молоді є складним та багатограним процесом, що вимагає уважного розгляду та розуміння з боку педагогічної громадськості. Враховуючи сучасні соціокультурні реалії та тенденції, необхідно розробляти та впроваджувати ефективні методи та форми соціостатевого виховання, спрямовані на формування гармонійної особистості молоді, здатної адаптуватися до сучасного суспільства та усвідомлено взаємодіяти у соціальних та статевих відносинах.

В даному дослідженні було розглянуто теоретичні та практичні аспекти соціостатевого виховання молоді. У першому розділі проаналізовано терміносистему соціостатевого виховання, виявлено його сутність та структуру, а також визначено основні принципи, які лежать в основі цього процесу.

Важливим аспектом є розгляд практичних аспектів соціостатевого виховання молоді, що розкрито у другому розділі. Тут були проаналізовані різноманітні форми та методи соціостатевого виховання, а також висвітлено особливості його реалізації в сучасних умовах.

Враховуючи отримані результати, можна зробити висновок про необхідність комплексного підходу до соціостатевого виховання молодіжної аудиторії, що враховує як теоретичні аспекти, так і практичні реалії сучасного світу. Тільки такий підхід забезпечить ефективну підготовку молоді до життя в сучасному суспільстві з його складними викликами та можливостями.

Поставлені завдання дослідження досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бялик О. Сучасні тенденції статевого виховання учнівської молоді в країнах Євросоюзу. Умань, 2017. 547 с.
2. Варій М. Загальна психологія : підруч. для студентів ВНЗ. 3-тє вид. Київ : Центр учб. літ., 2009. 1007 с.
3. Василенко О., Ілюк Л. Особливості статевого виховання учнівської молоді. Педагогіка, соціальна робота. № 36.
4. ВГЦ «Волонтер». Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) Сексуальне виховання дітей. 2019.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 373 с.
6. Грабова Г. Основні підходи до статевого виховання в українській та зарубіжній педагогіці. Порівняльно-педагогічні студії. 2012. Т. 4(14).
7. Савич Ж., Лещук Н., Голоцван О., Сивохоп Я. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. Київ, 2014. 136 с.
8. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко ; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 182 с.
9. Полоз О. Медико-соціальні проблеми ВІЛ/СНІДу у сучасному суспільстві : магістерська робота. Тернопіль, 2021.
10. Поняття статевого виховання дівчат у сучасній соціально-педагогічній науці. Наукові пошуки : зб. наук. пр. молодих уч. 14-те вид. Суми, 2016. С. 104-109.
11. Приходько Г. Соціостатеве виховання дітей в українській селянській родині ХІХ – початку ХХ століття. Суми, 2014.
12. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

13. Соціальне виховання як наукова категорія. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/лекция-1.pdf> (дата звернення: 14.03.2024).

14. Статеве виховання. ПСИХОЛОГІС - енциклопедія практичної психології. URL: <http://psychologis.com.ua/-1-504.htm> (дата звернення: 14.03.2024).

15. Статистика з ВІЛ/СНІДу. Центр громадського здоров'я МОЗ. URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilsnid/statistika-z-vilsnidu> (дата звернення: 14.03.2024).

16. Sexually transmitted infections (STIs). World Health Organization (WHO). URL: [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-\(stis\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-(stis)) (дата звертання: 14.03.2024).

17. UNESCO. International technical guidance on sexuality education. 2nd ed. Paris, 2009. 64 p.

18. Бялик О. Статеве виховання підлітків в умовах сім'ї. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. Вип.10. Т.2. Камінець-Подільський, 2007. С. 284-290.

19. Бялик О. Статеве виховання учнівської молоді в системі освіти країн Євросоюзу та України: порівняльний аспект. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць. Кіровоград : Імекс-ЛТД. Вип. 17, кн.1, 2013. С.112-121.

20. Бялик О. Статеве виховання учнів у закладах освіти країн першої хвилі вступу до європейського співтовариства. Порівняльно-педагогічні студії. Науково-педагогічний журнал, 2016. № 2(28). С. 31–39.

21. Карпенчук С. Теорія і методика виховання. К., 2005. 282 с. 78.

22. Коберник О. Управління виховним процесом у загальноосвітньому навчальному закладі. К. : Науковий світ, 2003. 230 с.

23. Ковальчук Л. Гендерне виховання учнівської молоді в Німеччині : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2008. 18 с.

24. Кравець В. Теорія і практика підготовки учнівської молоді до сімейного життя: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. К., 1997. 386 с.

25. Кравченко Т. Особливості статевого виховання молоді 20-30-х років ХХ століття в Україні в контексті історико-педагогічного дослідження. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Херсон : Видавництво ХДУ, 2005. Вип. 40. С. 320-323.

26. Кравченко Т. Статеве виховання в Україні у 20-30-ті роки ХХ століття: регіональний аспект. Історико-педагогічні дослідження: регіональний вимір: зб. наук. пр. Луганськ: Альма-матер, 2006. С. 201-206.

27. Кузнецова О. Статеве виховання школярів : навчальний посібник. Миколаїв : ІЛІОН, 2004. 176 с.

28. Локшина О. Європеїзація освіти в Україні. Емпіричні дослідження для реформування освіти в Україні: Збірник матеріалів I Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти. Київ – Дрогобич : ТзОВ “Трек-ЛТД”, 2017. С. 98–101.

29. Паничок Т. Статеве виховання учнівської молоді у Німеччині : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2010. 163 с.

30. Сечейко О. Психологічні детермінанти сексуальної поведінки підлітків : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. К. 2000. 176 с.

31. Гьот М., Кон, Р. Сексуальна орієнтація в психотерапії та консультуванні. Springer Verlag, 2014. с. 6

32. Лисоконь І. Теоретичний аналіз актуальних питань вищої соціальної освіти України в освітологічному дискурсі. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко ; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. С. 7-50.

33. Коберник О. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі. К. : Науковий світ, 2001. с. 79.